

Nr 262.

Ankom till riksdagens kansli den 26 november 1943 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden.

(1:a avd.)

I propositionen nr 344 har Kungl. Maj:t (bilaga 12, punkt 10, sid. 150—157 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 8 oktober 1943) föreslagit riksdagen att till Bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 1,285,000 kronor.

Invid Hårsfjärden är belägen den dödsboet efter hovjägmästaren H. Ax:son Johnsson tillhöriga egendomen Berga med slott och underlydande fastigheter i Västerhaninge socken i Stockholms län omkring 4 kilometer söder om Västerhaninge järnvägsstation. Egendomen är belägen vid Hårsfjärdens nordvästra strand och gränsar till kronans område vid Vitså.

I skrivelse till marinchefen av den 9 februari 1943 har *chefen för kustflottan* framlagt förslag om inköp för kronans räkning av nämnda egendom. I skrivelsen erinras att Hårsfjärden alltmer framträtt som den för kustflottan lämpligaste övningsbasen på Ostkusten och att på grund härav marinens anläggningar därstädes i land, på öarna och vid Vitså successivt blivit alltmer omfattande. De kostnader och det arbete, som nedlagts på denna plats, samt dess i övrigt lämpliga geografiska utformning och belägenhet talade för att kustflottan jämväl under framtiden komme att utnyttja Hårsfjärden. Flottans myndigheter hade år 1929 erbjudits att från Årsta gård inköpa norra stranden av Hårsfjärden från Vitså brygga räknat. Inköpet hade dock icke kommit till stånd och i stället hade Årsta havsbad på platsen anlagts på enskilt initiativ. Vid kustflottans lämpligaste förläggningsplats funnes sålunda en omfattande bebyggelse av småstugor och en allmän restaurang, vilket vållade kustflottan svårigheter. Rörelsefriheten hade inskränkts och vissa skjutövningar kunde icke längre utföras på Hårsfjärden, vilket medförde extra kostnader, vartill komme, att insyn över övningsbasen och ankringsplatsen underlättades. De av kronan ägda öarna kring Hårsfjärden erbjöde praktiskt taget inga möjligheter för ytterligare bebyggelse. Ytterligare anläggningar kunde emellertid

förväntas tillkomma och nya krav på tomtmark uppställas. För sådan utvidgning kunde Berga egendom disponeras.

I skrivelsen angivas vissa ändamål för vilka egendomen och där uppförda byggnader skulle kunna tagas i anspråk. Vidare framhålles, att nya förläggingsplatsen för kustflottan vid inköp av denna egendom skulle kunna komma till stånd. I skrivelsen hemställes, att chefen för marinen ville upptaga ifrågasvarande problem till övervägande och vidtaga åtgärder för deras bringande till en snar lösning.

I skrivelse till överbefälhavaren av den 19 februari 1943 har *marinchefen* såsom eget förslag åberopat det sålunda av chefen för kustflottan framställda förslaget.

I skrivelse till chefen för försvarsdepartementet av den 13 mars 1943 har *överbefälhavaren* funnit de sålunda framlagda synpunkterna beaktansvärda och yttrat, att förvärvet av egendomen måste anses vara av värde ur försvarssynpunkt.

I ärendet har *domänstyrelsen* den 29 juni 1943 avgivit utlåtande, varav framgår, att egendomen omfattar en areal av 1,280 hektar enligt av egendomsförvaltningen lämnade uppgifter, medan enligt en av f. d. distriktslantmätaren Konrad Jansson år 1942 lämnad uppgift arealen utgör 1,328 hektar. Egendomen är fastighetstaxerad till 931,100 kronor, varav jordbruksvärde 535,900 kronor, i vilket belopp värde av skogsmark ingår med 28,400 kronor, skogsvärde 103,200 kronor, värde av slottet 250,000 kronor och värde av annan fastighet 42,000 kronor.

Beträffande egendomens beskaffenhet i övrigt har domänstyrelsen lämnat vissa i propositionen återgivna uppgifter.

Efter underhandlingar mellan domänstyrelsen och utredningsmannen i dödsboet, advokaten Emil Heijne, hade dödsboet förklarat sig villigt att försälja egendomen till ett pris av 2,635,000 kronor med avräkning per den 1 maj 1943. I erbjudandet inginge vissa inventarier och förråd. Från försäljning hade undantagits en i närheten av slottet belägen minnesbyggnad med tillhörande tomtområde, omfattande en areal av 2,676 kvadratmeter, vilket område enligt uppgift numera avstyckats till särskild fastighet. Det hade förutsatts, att köparen skulle svara för de naturaförmåner, som tillkomme åtta å egendomen boende pensionärer, under det att till dessa utgående kontanta belopp skulle betalas av en enligt testamente av hovjägmästaren Helge Ax:son Johnsson bildad stiftelse. Förråden, vilka underginge ständiga förändringar, syntes böra värderas sådana dessa befundes vid tillträdet och enligt då gällande priser. Säljaren hade uppgivit värdena per den 30 april 1943 av befintliga förråd till i avrundat tal 95,700 kronor. Efter avdrag av sistsagda belopp, vilket borde jämkas med hänsyn till förhållandena vid tillträdesdagen, utgjorde således den begärda köpeskillingen i avrundat tal 2,539,000 kronor. För köpet behövligen detaljvillkor i övrigt hade icke varit föremål för underhandlingar.

De närmast saltsjön belägna områdena av egendomen ägde, framhåller domänstyrelsen, otvivelaktigt ett avsevärt tomtvärde och skulle vid exploa-

tering säkerligen röna stor efterfrågan för bebyggelse. Det torde emellertid ur försvarssynpunkt vara av värde att egendomen icke bleve föremål för dylik exploatering. Ett eventuellt förvärv för statens räkning syntes böra avse hela egendomen. Ur synpunkten av domänverkets ekonomiska verksamhet vore köpet — särskilt med hänsyn till den relativt ringa skogstillgången — icke av något särskilt intresse. Styrelsen ville dock icke motsätta sig att, därest egendomen av angivet skäl inköptes, åt styrelsen uppdroges att omhändertaga egendomen för att förvalta densamma enligt de för förvaltning av kronoparker och kronans utarrenderade jordbruksdomäner gällande grunder, varvid avkastningen av skog och jordbruk tillfördes domänfonden.

Skogs-, jordbruks- och inventariervärde utgjorde tillsammans i avrundat tal 1,168,000 kronor. Styrelsen hade för sin del icke något att erinra emot att för köpeskillingens gäldande av markinköpsfondens medel utginge ett belopp av 1,168,000 kronor jämte ersättning för vid tillträdet befintliga förråd ävensom för utsäde och konstgödsel. Härvid förutsattes att inventariebeståndets omfattning icke vid tillträdet vore mindre än den 1 maj 1943. Av särskilt anslag syntes böra utgå återstoden av köpeskillingen, utgörande (2,539,000 — 1,168,000 =) 1,371,000 kronor, belöpande å dels mervärden vid tomtupplåtelse inom strandområdet — ett område av omkring 500 meters bredd utefter egendomens hela strandlinje — vilka mervärden förutsattes icke få av domänverket tillgodogöras, dels ock slottsbyggnaden med tillhörande anläggningar m. m., som beräknades icke komma att disponeras av domänverket.

På uppdrag av chefen för försvarsdepartementet hava förvaltaren B. Eklund, Tumba, och stadsjägmästaren G. Olin verkställt värdering av skogstillgångarna och jordbruket samt därvid kommit till högre värden å dessa än domänstyrelsen.

Genom beslut den 3 september 1943 har Kungl. Maj:t uppdragit åt domänstyrelsen att förhandla om inköp av Berga egendom och att, därest för kronan antagbar överenskommelse kunde träffas, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, träffa avtal om sådant inköp.

Till fullgörande av nämnda uppdrag har domänstyrelsen med skrivelse den 7 oktober 1943 insänt ett samma dag dagtecknat, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 december 1943 slutet köpekontrakt, varigenom dödsboet till kronan sålt Berga egendom och viss förtecknad lösegendom för en sammanlagd köpeskillning av 2,635,000 kronor, därav belöper å den fasta egendomen 2,235,000 kronor och på lösegendomen 400,000 kronor. Beträffande köpevillkoren i övrigt hänvisas i propositionen till handlingarna.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande.

Berga egendom avgränsar hela nordvästra delen av de partier av Hårsfjärden, som huvudsakligen användas av kustflottan. En tomtförsäljning på denna plats skulle därför vara i hög grad betänklig ur försvarsväsendets synpunkt. Såsom handlingarna i ärendet närmare utvisa, skulle kustflottan därigenom vållas svårigheter av olika slag utöver dem som redan nu föreligga genom exploateringen av Årsta gård till havsbad. Ett förvärv för kro-

nans räkning av de delar av fastigheten, som i berörda hänseenden äro av den största betydelsen, framstår därför såsom lämpligt. Ett sådant förvärv synes även ur andra synpunkter vara motiverat, icke minst kustflottans behov av ytterligare utrymmen för sin verksamhet. En olägenhet härvidlag är att den på strandområdet uppförda huvudbyggnaden, Berga slott, är av sådant utförande, att den icke utan vidare lämpar sig för statliga ändamål. Då emellertid värdet av denna byggnad representerar en förhållandevis liten del av egendomens sammanlagda värde, synes denna olägenhet icke böra tillmätas avgörande betydelse.

Ehuru ett förvärv av enbart strandområdena skulle vara tillräckligt för att trygga kronans omedelbara intressen, ansluter jag mig till domänstyrelsens uppfattning att en delning av egendomen bör undvikas och att ett förvärv för statens räkning bör avse hela egendomen. Härigenom erhåller kronan rörelsefrihet för framtiden, varförutom möjligheter föreligga att på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt bedriva det till egendomen hörande jordbruket och skogshanteringen.

Såsom av det föregående framgår, har preliminärt avtal slutits om försäljning av egendomen till statsverket. Den avtalade köpeskillingen — 2,635,000 kronor, innefattande jämväl i köpet ingående lösegendom — avser hela egendomen med undantag i huvudsak för inventarierna i slottsbyggnaden jämte vissa andra inventarier ävensom ett markområde om 2,676 kvadratmeter, som avstyckats till särskild fastighet. Köpeskillingen synes med hänsyn till egendomens beskaffenhet och läge ej vara oskäligen. Till de med köpet förenade villkoren i övrigt torde Kungl. Maj:t framdeles få taga ställning. Domänstyrelsen har förklarat sig icke ha något att erinra mot att domänverkets markinköpsfond anlitas för gäldande av köpeskillingen till den del denna belöper på skog och jordbruk men anser, att återstoden — i huvudsak belöpande på tomtvärde å strandområdet samt å slottsbyggnaden — skall gäldas av särskilt för ändamålet anvisat anslag. Egendomens förvaltning kommer för sådant fall att åvila domänverket till den del ej vissa områden, av vilka försvarsväsendet har särskilt intresse, avskiljas till förvaltning genom marinförvaltningen, och avkastningen av jordbruket och skogen kommer att tillföras domänfonden. Detta förslag, som bereder säkerhet för en betryggande skötsel av egendomen, synes mig utgöra en lämplig lösning av den föreliggande frågan. Jag har därför funnit mig böra förorda, att Berga egendom inköpes för statsverkets räkning och att köpeskillingen fördelas enligt de grunder som i det föregående angivits. Anmärkas må, att köpeskillingen kommer att jämlikt testamentariska föreskrifter tillföras särskild understödsfond för allmännyttiga ändamål.

Den genom min försorg verkställda värderingen synes utvisa, att domänverket bör erlagga en något större del av köpeskillingen än domänstyrelsens förslag förutsätter. Domänverkets markinköpsfond synes böra svara för ett belopp av 1,350,000 kronor, inberäknat ersättning för vid tillträdet befintliga förråd ävensom för utsäde och konstgödsel. För bestridande av det återstående beloppet, (2,635,000 — 1,350,000 =) 1,285,000 kronor, torde böra anvisas särskilt anslag, uppfört å kapitalbudgeten under marinförvaltningens delfond av försvarsväsendets fastighetsfond.

Domänstyrelsen bör i samråd med marinförvaltningen i sinom tid underställa Kungl. Maj:t närmare förslag rörande egendomens ställning i förvaltningshänseende.

Såsom av utredningen framgår, föreligga vissa förslag rörande utnyttjande för marinens räkning av huvudbyggnaden och det till egendomen hörande strandområdet. Sålunda har marinförvaltningen i skrivelse den 11 september 1943 angående förläggningstrymmen m. m. för Stockholms örlogs-

station framlagt olika alternativ i fråga om förläggningen av örlogsstationens värnpliktskola och därvid såsom ett alternativ upptagit förläggning till Berga. Härjämte har marinförvaltningen i sina anslagsäskanden för marinen för budgetåret 1944/45 förklarat, att för förläggning av marinens underofficersskola något område som bättre lämpade sig än Bergaområdet icke stode till buds. I detta sammanhang torde det icke vara erforderligt att fatta ståndpunkt till dessa frågor, som tarva ytterligare övervägande och icke äro i sak avgörande vid ställningstagandet till huvudfrågan om inköp av Berga egendom. Jag ber att framdeles få återkomma till dessa byggnadsfrågor.

Utskottet.

Utskottet, som avlagt besök å Berga egendom, är ense med departementschefen om att tomtförsäljning på denna plats skulle vara i hög grad betänklig för försvarsväsendet, särskilt med hänsyn till den insyn över övningsbasen och ankringsplatsen, som egendomen erbjuder. Härtill kommer att, då de av kronan ägda öarna omkring Hårsfjärden praktiskt taget icke erbjuda några möjligheter för ytterligare bebyggelse, Berga egendom skulle för en eventuell framtida utvidgning av övningsbasen vara i hög grad värdefull.

Enligt departementschefens mening torde, även om ett förvärv av strandområdet vore tillräckligt för att trygga kronans omedelbara intressen, en delning av egendomen böra undvikas. Även domänstyrelsen har givit uttryck åt samma uppfattning. De skäl, som anförts för ett förvärv av egendomen i dess helhet, finner utskottet bärande och utskottet är alltså berett tillstyrka, att det föreslagna köpet kommer till stånd.

Departementschefen har i den föreliggande propositionen icke närmare ingått på frågan rörande utnyttjandet för marinens räkning av slottsbyggnaden och det till egendomen hörande strandområdet. Det hade för utskottet varit önskvärt och icke utan betydelse för behandlingen av detta ärende om i förevarande sammanhang även framlagts utredning och förslag beträffande denna fråga. Utskottet vill emellertid framhålla, att utskottet förutsätter, att några ekonomiska krav på mera vidlyftiga ombyggnadsarbeten av slottsbyggnaden icke komma att framställas. Utskottet är nämligen av den uppfattningen, att byggnaden i fråga bör kunna användas i det skick, vari den nu befinner sig, och anser att så även bör ske med hänsyn till det kulturhistoriska intresse, som densamma kan komma att erbjuda.

Den avtalade köpeskillingen, 2,635,000 kronor, anser sig utskottet böra tillstyrka och har ej något att erinra mot den föreslagna fördelningen av densamma. I enlighet härmed skulle domänverkets markinköpsfond svara för ett belopp av 1,350,000 kronor, utgörande köpeskillingen till den del denna belöper på i huvudsak skog och jordbruk. För bestridande av återstående belopp, 1,285,000 kronor, tillstyrker utskottet, att ett särskilt å kapitalbudgeten under marinförvaltningens delfond av försvarsväsendets fastighetsfond uppfört anslag anvisas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden* å till-

läggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens del-fond, anvisa ett investeringsanslag av 1,285,000 kronor.

Stockholm den 26 november 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 261.

Reservation

av herr *Törnkvist*.
